

ВІДГУК

**доктора юридичних наук, професора,
завідувача кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Яроцького Віталія Леонідовича
на дисертацію Паньківського Володимира Миколайовича
«Договір узурфрукта», поданої до захисту в разову спеціалізовану
вчену раду ДФ 58.082.156 Західноукраїнського національного університету
на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Обрана дисертантом тема дослідження безперечно належить до числа актуальних проблем сучасної цивілістичної науки. На сучасному етапі розвитку приватного права України відбуваються процеси переосмислення традиційних підходів до побудови системи речових прав та пошуку нових правових конструкцій, здатних забезпечити належний баланс інтересів учасників цивільних правовідносин. Зазначені процеси набули особливої інтенсивності у зв'язку з оновленням концептуальних засад цивільного законодавства, його рекодифікацією та поступовим наближенням до європейської моделі приватноправового регулювання. За таких умов закономірно зростає науковий інтерес до інститутів, які тривалий час залишалися поза межами вітчизняного законодавчого регулювання, однак посідають важливе місце у правових системах більшості держав континентальної Європи.

До таких інститутів належить і узурфрукт, правова природа якого впродовж багатьох століть формувалася під впливом римського приватного права та отримала подальший розвиток у сучасних європейських цивільних кодексах. У сучасному праворозумінні узурфрукт вже давно перестав сприйматися виключно як окремий різновид речового права. Його функціональне призначення значно ширше, оскільки ця правова конструкція забезпечує можливість гнучкого розподілу повноважень щодо володіння, користування та економічної експлуатації майна між власником та іншою уповноваженою особою. Саме тому узурфрукт дедалі частіше використовується як ефективний цивільно-правовий інструмент організації майнових відносин, спадкового планування, сімейного майнового регулювання, управління корпоративними активами, а також забезпечення сталого використання нерухомого майна.

Водночас у національній цивілістичній доктрині питання правової природи договору узурфрукта залишаються недостатньо дослідженими. Незважаючи на активізацію наукових дискусій навколо розширення системи речових прав та імплементації окремих європейських правових інститутів до законодавства України, проблематика договірної встановлення узурфрукта ще не стала предметом комплексного цивілістичного аналізу. У науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення юридичної природи відповідного договору, його місця у системі цивільно-правових договорів, співвідношення із суміжними договірними конструкціями та іншими речовими правами на чуже майно. Не менш дискусійними залишаються питання щодо підстав виникнення

узуфрукту, змісту правомочностей його суб'єктів, меж здійснення права користування чужим майном, а також особливостей припинення відповідних правовідносин.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває у світлі сучасних процесів рекодифікації цивільного законодавства України. Запропоноване реформування книги третьої Цивільного кодексу України об'єктивно зумовлює необхідність вироблення цілісного доктринального підходу до визначення місця узуфрукту у системі речових прав, встановлення його співвідношення з іншими правовими конструкціями та формування науково обґрунтованих підходів до можливого нормативного закріплення відповідного інституту. Без належного доктринального підґрунтя законодавче запровадження такого інституту навряд чи забезпечить необхідну внутрішню узгодженість цивільного законодавства та ефективність його практичного застосування.

Не менш важливим є і те, що дослідження договору узуфрукта виходить за межі суто нормативного аналізу окремого цивільно-правового інституту. Воно безпосередньо пов'язане із вирішенням ширших теоретичних проблем сучасної цивілістики, серед яких — співвідношення речових і зобов'язальних правовідносин, функціональне призначення договору як підстави виникнення речових прав, розвиток системи обмежених речових прав, а також удосконалення механізму цивільно-правового регулювання майнових відносин. Саме тому звернення дисертанта до зазначеної проблематики видається закономірним і своєчасним.

З огляду на наведене можна дійти висновку, що вибір теми дисертаційного дослідження є науково обґрунтованим та повною мірою відповідає сучасним потребам розвитку цивілістичної доктрини, удосконалення приватноправового регулювання й подальшої гармонізації цивільного законодавства України із європейськими правовими стандартами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Ступінь обґрунтованості сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій не викликає сумнівів та визначається насамперед цілісністю обраної концепції дослідження, логічною послідовністю викладу матеріалу і належним рівнем доктринального аналізу порушених проблем. Зміст дисертаційної роботи свідчить про те, що автор не обмежився описом чинного нормативного матеріалу чи існуючих наукових підходів, а прагнув здійснити комплексне осмислення досліджуваної проблематики у взаємозв'язку її теоретичних, нормативних та практичних аспектів.

Важливою перевагою дисертаційної роботи є внутрішня логічна узгодженість усіх її структурних елементів. Поставлена мета дослідження, визначені завдання, об'єкт і предмет дослідження перебувають у системному взаємозв'язку, а зміст кожного структурного підрозділу послідовно підпорядкований досягненню сформульованої автором наукової мети. Такий підхід забезпечив належний рівень аргументованості зроблених висновків і дозволив уникнути декларативності при формулюванні окремих теоретичних положень та практичних рекомендацій.

Заслугує позитивної оцінки й те, що автор здійснює аналіз досліджуваних питань не ізолювано, а у широкому контексті сучасної цивілістичної доктрини,

використовуючи результати наукових досліджень українських і зарубіжних учених, положення міжнародно-правових актів, законодавства України та іноземних держав, а також матеріали судової практики. Саме комплексний характер використаної джерельної бази дозволив дисертанту всебічно дослідити предмет дослідження, виявити існуючі доктринальні дискусії та запропонувати власне бачення шляхів їх вирішення.

Переконливість викладених у дисертації положень забезпечується також належним використанням сучасних методів наукового пізнання. Застосування діалектичного, системно-структурного, формально-юридичного, порівняльно-правового, історико-правового та інших методів здійснюється не формально, а органічно пов'язується із вирішенням конкретних дослідницьких завдань. Саме це дозволило автору розкрити правову природу досліджуваного інституту, простежити закономірності його розвитку, визначити особливості функціонування у різних правових системах та сформулювати на цій основі достатньо аргументовані теоретичні висновки.

Про належний рівень достовірності отриманих результатів свідчить і те, що сформульовані у роботі висновки є логічним наслідком проведеного дослідження, ґрунтуються на критичному аналізі значного масиву наукових джерел, чинного законодавства, матеріалів правозастосовної практики та не містять внутрішніх суперечностей. Висновки дисертації послідовно випливають із проведеного аналізу, взаємоузгоджуються між собою та характеризуються належним рівнем теоретичного обґрунтування.

Окремо слід відзначити, що автору вдалося витримати єдину методологічну лінію дослідження від постановки наукової проблеми до формулювання підсумкових висновків. Саме така внутрішня послідовність дослідження, системність аргументації та опора на сучасні досягнення цивілістичної науки дають підстави констатувати достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, а також їх належний рівень достовірності.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Зміст дисертаційної роботи свідчить про цілісний і системний характер проведеного дослідження, а її структура є логічно виваженою та повною мірою відповідає поставленій меті, сформульованим завданням, об'єкту і предмету дослідження. Архітектоніка дисертації побудована таким чином, що кожен її структурний елемент послідовно розкриває окремий аспект досліджуваної проблематики, водночас перебуваючи у нерозривному взаємозв'язку з іншими розділами роботи. Саме така побудова забезпечує внутрішню цілісність дослідження та створює необхідні передумови для формування науково обґрунтованих підсумкових висновків.

Структура дисертації відображає логіку наукового пізнання досліджуваного правового явища. Послідовний перехід від аналізу загальнотеоретичних засад інституту узуфрукта до дослідження особливостей договору як підстави його виникнення, визначення змісту відповідних правовідносин, порядку реалізації прав та обов'язків сторін, а також підстав припинення договору забезпечує комплексне розкриття предмета дослідження та дозволяє сформулювати цілісне уявлення про місце договору узуфрукта у системі цивільного права України.

Позитивної оцінки заслуговує те, що авторові вдалося витримати єдину концепцію дослідження протягом усієї роботи. Окремі структурні підрозділи не мають автономного характеру, а органічно доповнюють один одного, що свідчить про належний рівень наукового опрацювання обраної проблематики. При цьому висновки, сформульовані після кожного розділу, не дублюють викладений матеріал, а відображають результати проведеного аналізу та забезпечують логічний перехід до наступного етапу дослідження.

Важливою перевагою дисертації є збалансоване поєднання теоретичного і прикладного аспектів дослідження. Автор не обмежується аналізом доктринальних підходів та нормативного матеріалу, а послідовно звертається до проблем правозастосування, що дозволяє розглядати досліджувані питання не лише у площині їх теоретичного осмислення, а й з позицій практичного функціонування відповідного правового інституту. Такий підхід сприяє досягненню необхідної повноти дослідження та підсилює практичну значущість сформульованих у роботі положень.

Зміст дисертації характеризується належним рівнем завершеності. У роботі послідовно розкрито всі питання, що впливають із предмета дослідження, досягнуто поставленої мети, виконано визначені автором наукові завдання, а сформульовані висновки логічно узагальнюють результати проведеного дослідження. У сукупності це дає підстави розглядати дисертацію як самостійне, завершене і концептуально цілісне наукове дослідження, виконане відповідно до сучасних вимог, що ставляться до дисертаційних робіт за спеціальністю 081 «Право».

Наукова новизна результатів і достовірність наукових положень дисертаційної роботи.

Наукова новизна дисертаційної роботи Паньківського Володимира Миколайовича визначається комплексним характером проведеного дослідження та спрямованістю його результатів на формування цілісного цивілістичного бачення договору узуфрукта як самостійної правової конструкції. У вітчизняній правовій доктрині окремі аспекти узуфрукта розглядалися переважно у контексті загальної системи речових прав на чуже майно, рецепції римського приватного права або перспектив оновлення цивільного законодавства. Водночас договірний механізм установа узуфрукта, його юридична природа, місце у системі цивільно-правових договорів та породжувані ним правові наслідки до цього часу не були предметом самостійного комплексного дисертаційного дослідження.

З огляду на це виправданим є визначення роботи як першого у вітчизняній цивілістичній доктрині комплексного дослідження договору узуфрукта. Така характеристика новизни ґрунтується не лише на виборі недостатньо розробленої проблематики, а насамперед на системному поєднанні у межах одного дослідження історико-правового, речово-правового та договірних аспектів узуфрукта. Це дозволило розглянути відповідний договір не ізольовано, а в системі правових засобів, за допомогою яких забезпечується динаміка цивільних правовідносин і встановлюється обмежене речове право на чуже майно.

Доктринальне значення має запропонована дисертантом періодизація розвитку інституту узуфрукта на українських землях із виокремленням римського, ранньо-рецепційного, кодифікаційно-рецепційного, радянського та сучасного євроінтеграційного періодів. Її цінність полягає в тому, що історичний

розвиток узуфрукта представлено не як механічну послідовність нормативних актів, а як процес поступового сприйняття, трансформації та пристосування відповідної приватноправової конструкції до різних моделей цивільно-правового регулювання.

Теоретично значущим є здійснене у роботі визначення місця узуфрукта у системі речових прав на чуже майно та його відмежування від права володіння, сервітуту, емфітевзису і суперфіцію. У цьому контексті послідовною видається позиція щодо збереження принципу вичерпності переліку речових прав. Вона враховує абсолютний характер таких прав, необхідність забезпечення правової визначеності цивільного обороту та неприпустимість довільного створення учасниками відносин нових речово-правових конструкцій, здатних породжувати наслідки для невизначеного кола осіб.

Важливе місце серед результатів дослідження посідає обґрунтування договору узуфрукта як непоіменованого цивільно-правового договору. Значення цього положення виходить за межі формального визначення місця договору у відповідній класифікації. Воно порушує більш складне питання про співвідношення свободи договору із принципом визначеності речових прав. Дисертант виходить із того, що сторони можуть за допомогою договору врегулювати взаємні зобов'язальні відносини, однак речово-правовий результат такого договору має відповідати моделі права, передбаченій законом. Такий підхід дозволяє узгодити диспозитивність договірної регуляції із властивою речовому праву нормативною визначеністю.

Заслуговує на підтримку авторське розуміння договору узуфрукта як договірної моделі, відповідно до якої власник установлює на користь узуфруктарія обмежене речове право та передає або зобов'язується передати майно у володіння для користування й одержання плодів, продукції та доходів із покладенням обов'язку щодо збереження цільового призначення речі. Запропонована дефініція відображає не лише зміст взаємного волевиявлення сторін, а й функціональну спрямованість договору на встановлення самостійного права узуфруктарія на чуже майно.

Логічним розвитком цієї позиції є висновок про виникнення внаслідок укладення договору узуфрукта двох взаємопов'язаних правових зв'язків. Перший має зобов'язально-правовий характер і складається між власником майна та узуфруктарієм. Другий є речово-правовим, має абсолютний характер та визначає юридичне становище узуфруктарія стосовно невизначеного кола осіб. Врахування такого поєднання дозволило автору послідовно розкрити особливості укладення, виконання, зміни та припинення договору, не ототожнюючи припинення договірної зв'язку з автоматичним припиненням установленого на його підставі речового права.

Наукове значення має й запропонована юридична характеристика договору узуфрукта. У роботі аргументовано можливість його конструювання як реального або консенсуального, оплатного або безоплатного, строкового або безстрокового договору, а також визначено його каузальний характер. Обґрунтованим видається висновок про те, що істотною умовою такого договору є його предмет, тоді як строк і ціна не набувають значення універсально необхідних умов та залежать від обраної сторонами моделі правового регулювання.

Окремої уваги заслуговує висновок про складний юридичний склад, необхідний для виникнення узуфрукта державного або комунального майна. Його елементами визначено прийняття уповноваженим суб'єктом рішення про встановлення узуфрукта, укладення відповідного договору та державну реєстрацію речового права у випадках, установлених законом. Такий підхід дозволяє розмежувати адміністративні передумови розпорядження публічним майном, власне договірний юридичний факт і момент виникнення речово-правового результату.

Прикладний складник наукової новизни виражений у пропозиціях щодо вдосконалення положень проєкту Цивільного кодексу України. Запропоновані зміни стосуються поширення узуфрукта нерухомого майна на земельну ділянку, необхідну для користування ним, правового режиму складників, приналежностей і складної речі, можливості користування надрами, прав узуфруктарія на виявлені скарби, а також страхування переданого в узуфрукт індивідуально визначеного майна. Незалежно від можливості подальшої наукової дискусії щодо окремих формулювань, ці пропозиції безпосередньо впливають із проведеного дослідження та спрямовані на забезпечення внутрішньої узгодженості майбутнього нормативного регулювання.

Достовірність наукових положень дисертації забезпечується належною теоретичною, нормативною та емпіричною основою. Автором опрацьовано значний масив цивілістичної літератури, пам'яток римського приватного права, актів цивільного законодавства, положень законодавства України про державне та комунальне майно, проєкту оновленого Цивільного кодексу України, а також кодифікованих актів європейських держав. Залучення німецької та французької моделей регулювання узуфрукта надало можливість перевірити сформульовані положення з позицій усталеного європейського досвіду та водночас уникнути механічного перенесення зарубіжних правових рішень у національну систему.

Сформульовані у роботі положення мають внутрішню узгоджений характер, послідовно розкривають визначену автором концепцію та знаходять належне обґрунтування в основному тексті дисертації. Вони є результатом проведеного аналізу, а не лише декларативно сформульованими твердженнями, кореспондують із поставленими завданнями та відображені у висновках до окремих розділів і загальних висновках дисертації.

Отже, наукова новизна одержаних результатів є належним чином обґрунтованою, а достовірність сформульованих наукових положень підтверджується системністю дослідження, достатньою репрезентативністю використаних джерел, послідовністю теоретичної аргументації та відповідністю висновків змісту проведеного автором цивілістичного аналізу.

Значущість результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи їх використання.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження визначається спрямованістю сформульованих у ньому положень на подальший розвиток цивілістичної доктрини, удосконалення нормативного регулювання відносин щодо встановлення та здійснення узуфрукта, а також формування належних передумов для використання відповідної правової конструкції у цивільному обороті.

Значущість одержаних результатів для науки полягає передусім у поглибленні теоретичних уявлень про узуфрукт як право на чуже майно та про договір як одну з можливих підстав його встановлення. У дисертації відповідна проблематика розглядається на перетині речового і зобов'язального права, що дозволяє повніше розкрити особливості правового механізму виникнення, здійснення та припинення узуфрукта. Такий підхід сприяє подальшому опрацюванню загальнотеоретичної проблеми співвідношення договору як юридичного факту і речового права як правового результату, що виникає на його підставі.

Наукове значення роботи виявляється також у розвитку доктринальних положень про систему речових прав на чуже майно, межі свободи договору у сфері речово-правового регулювання, юридичну природу непоіменованих договорів, а також співвідношення речово-правових і зобов'язально-правових засобів упорядкування майнових відносин. Сформульовані автором положення можуть бути використані під час подальших наукових досліджень проблем речового права, права власності, договірної права, правового режиму чужого майна та особливостей здійснення обмежених речових прав.

Окреме теоретичне значення мають результати порівняльно-правового аналізу моделей узуфрукта, закріплених у законодавстві європейських держав. Їх осмислення дозволяє визначити не лише спільні закономірності розвитку цього інституту, а й межі допустимого запозичення відповідних правових рішень у процесі оновлення цивільного законодавства України. Важливим у цьому аспекті є прагнення автора не до механічного перенесення зарубіжних конструкцій, а до їх пристосування до системи принципів, категорій і правових засобів національного приватного права.

Практична цінність дисертаційного дослідження пов'язана насамперед із можливістю використання сформульованих у ньому висновків і рекомендацій у нормотворчій діяльності. Запропоновані автором підходи можуть бути враховані під час рекодифікації цивільного законодавства України, розроблення положень про узуфрукт та визначення його місця у системі речових прав на чуже майно. Результати роботи можуть сприяти узгодженню майбутніх норм про договірні підстави встановлення узуфрукта із загальними положеннями про право власності, речові права, договори та державну реєстрацію прав на майно.

Особливого практичного значення набувають пропозиції щодо визначення об'єктів узуфрукта, правового режиму складників і приналежностей речі, поширення відповідного права на земельну ділянку, необхідну для використання нерухомого майна, регулювання відносин щодо одержання плодів, продукції та доходів, а також забезпечення збереження майна і його цільового призначення. Врахування таких положень у законодавстві здатне забезпечити більшу визначеність правового становища власника та узуфруктарія, а також зменшити ризик виникнення суперечностей у практиці застосування майбутніх нормативних приписів.

Результати дослідження можуть бути використані й у правозастосовній діяльності. Запропоновані у дисертації підходи до визначення правової природи договору узуфрукта, його істотних умов, прав та обов'язків сторін, підстав зміни і припинення відповідних правовідносин можуть слугувати орієнтиром під час укладення та виконання договорів, вирішення спорів щодо користування чужим

майном, розмежування узуфрукта із наймом, позичкою, сервітутом, довірчою власністю та іншими суміжними правовими конструкціями.

Запропоновані автором положення можуть становити інтерес для суддів, адвокатів, нотаріусів, державних реєстраторів, органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Їх використання сприятиме правильному визначенню юридичної природи відповідних відносин, змісту правомочностей їх учасників, моменту виникнення речового права та правових наслідків припинення договору, на підставі якого таке право було встановлено.

Практичний потенціал дослідження не обмежується сферою приватної власності. Висновки щодо встановлення узуфрукта державного та комунального майна можуть бути використані під час розроблення правових механізмів ефективного залучення такого майна до господарського й цивільного обороту без переходу права власності. Водночас запропонована автором модель складного юридичного складу, який охоплює рішення уповноваженого органу, укладення договору та державну реєстрацію речового права, може слугувати основою для узгодження приватноправових і публічно-правових елементів відповідного регулювання.

Результати дисертації можуть бути застосовані у договірній практиці при підготовці проєктів договорів про встановлення узуфрукта. Сформульовані положення щодо предмета договору, строку, платності або безоплатності, порядку передання майна, розподілу витрат на його утримання, страхування, одержання плодів і доходів, здійснення ремонту, контролю за використанням майна та наслідків його погіршення можуть бути покладені в основу майбутніх типових договірних конструкцій.

Не менш важливим напрямом використання одержаних результатів є освітня діяльність. Теоретичні положення, висновки та узагальнення дисертації можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін «Цивільне право», «Речове право», «Договірне право», «Порівняльне цивільне право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій і спеціальних курсів, присвячених оновленню системи речових прав та європейським тенденціям розвитку приватного права.

Матеріали роботи можуть становити методологічне підґрунтя для подальших дисертаційних і монографічних досліджень, зокрема щодо правового режиму окремих об'єктів узуфрукта, здійснення узуфрукта нерухомого майна, використання відповідної конструкції у спадкових, сімейних і корпоративних відносинах, а також особливостей установлення узуфрукта щодо державного та комунального майна.

Отже, одержані результати мають належну теоретичну і практичну значущість. Вони можуть бути використані у науково-дослідній, нормотворчій, правозастосовній, договірній та освітній діяльності, а також у процесі подальшого формування цілісної моделі правового регулювання узуфрукта в Україні. Сукупність сформульованих положень і рекомендацій створює відповідне доктринальне підґрунтя для впровадження цього інституту до національного цивільного законодавства та його послідовного застосування у практиці цивільного обороту.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, належною мірою відображені в опублікованих автором наукових працях. Зміст публікацій відповідає проблематиці дисертаційного дослідження та послідовно розкриває його ключові теоретичні й прикладні результати.

Наукові праці дисертанта дають змогу простежити апробацію основних положень роботи, їх поступове формування та розвиток. Опубліковані матеріали відображають особистий внесок автора в дослідження договору узуфрукта, а їх кількість, зміст і характер відповідають установленим вимогам до висвітлення результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Отже, результати дисертаційної роботи достатньо повно представлені у наукових публікаціях автора, а зміст цих праць відповідає положенням і висновкам, винесеним на захист.

Дотримання академічної доброчесності.

Під час аналізу дисертаційної роботи та опублікованих за її результатами наукових праць не встановлено обставин, які б давали підстави сумніватися у дотриманні дисертантом вимог академічної доброчесності. Використання результатів наукових досліджень інших авторів супроводжується належними бібліографічними посиланнями, а сформульовані у дисертації наукові положення та висновки характеризуються самостійністю й оригінальністю їх авторського опрацювання.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи і її окремих положень.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Паньківського Володимира Миколайовича, належний рівень обґрунтованості сформульованих у ній положень і висновків, слід водночас зазначити, що окремі аспекти дослідження мають дискусійний характер та потребують додаткового авторського пояснення. Наведені нижче зауваження не спростовують одержаних результатів і не знижують загальної наукової цінності роботи, а спрямовані переважно на поглиблення її теоретико-методологічних засад і можуть стати предметом змістовної наукової дискусії під час публічного захисту.

1. Потребує додаткової теоретичної аргументації авторський підхід до визначення предмета договору узуфрукта. Автор обґрунтовано доходить висновку, що головною і визначальною істотною умовою договору узуфрукта є його предмет, тоді як строк і плата не мають універсального значення істотних умов. Водночас у дисертації договір узуфрукта розглядається не лише як підстава передачі майна у користування, а й як юридичний факт, із яким норма права пов'язує встановлення окремого і самостійного речового права.

У зв'язку із цим виникає питання щодо співвідношення предмета договору, об'єкта досліджуваного договірною правовідношення та об'єкта речового права узуфрукта. Доцільним було б докладніше пояснити, чи охоплює предмет договору виключно майно, щодо якого встановлюється узуфрукт, чи також зміст і межі самого обмеженого речового права, яке виникає на підставі досліджуваного договору. Таке уточнення дозволило б ще чіткіше розмежувати договірну та речово-правову складові запропонованої автором конструкції.

2. Науковий інтерес викликає запропонована автором кваліфікація договору узуфрукта як реального або консенсуального. Так, у роботі обґрунтовується, що договір узуфрукта залежно від волевиявлення сторін може набувати як

реального, так і консенсуального характеру. Такий підхід є аргументованим і заслуговує на підтримку, однак саме він породжує низку додаткових цивілістичних питань.

Зокрема, доцільно було б детальніше пояснити, чи впливає обрана сторонами модель договору на механізм виникнення речового права узуфрукта та на обсяг правового становища узуфруктарія до фактичної передачі майна. Більш розгорнуте висвітлення цього аспекту дозволило б повніше розкрити практичне значення запропонованої кваліфікації.

3. Дискусійним видається питання щодо співвідношення особистого характеру права узуфрукта та участі юридичних осіб у відповідних правовідносинах. У дисертації автор відносить до характерних ознак узуфрукта його особистий та невідчужуваний характер, водночас обґрунтовуючи можливість участі у відповідних правовідносинах як фізичних, так і юридичних осіб.

У зв'язку із цим заслуговує на подальшу наукову дискусію питання про те, яким чином особистий характер узуфрукта узгоджується із природою юридичної особи як суб'єкта цивільного права. Було б доцільно докладніше окреслити, чи однаковою мірою ця ознака проявляється щодо фізичних та юридичних осіб, чи її зміст залежить від особливостей конкретного суб'єкта.

4. Додаткового методологічного пояснення потребує авторський підхід до використання зарубіжного досвіду. Однією з безумовних переваг роботи є широке використання порівняльно-правового матеріалу, насамперед французької та німецької моделей регулювання узуфрукта. Водночас дисертація могла б виграти від більш чіткого визначення критеріїв, за якими окремі зарубіжні конструкції визнаються придатними для імплементації в українське цивільне законодавство.

Йдеться не про необхідність розширення кола досліджених правопорядків, а саме про методологічне пояснення авторського вибору. Такий підхід зробив би законодавчі пропозиції ще більш переконливими. Висловлені зауваження мають переважно теоретико-дискусійний характер, не ставлять під сумнів обґрунтованість одержаних результатів і загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, а лише окреслюють напрями подальшої наукової дискусії та можуть бути предметом додаткового авторського пояснення під час публічного захисту.

Загальна оцінка роботи та її відповідність установленим вимогам

Таким чином, дисертаційна робота Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узуфрукта» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, у якому на належному теоретико-методологічному рівні вирішено актуальне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку науки цивільного права. Дисертація характеризується логічною структурою, внутрішньою послідовністю викладу матеріалу, належним рівнем наукової аргументації та достатньою обґрунтованістю сформульованих висновків і практичних рекомендацій.

Одержані автором результати відзначаються науковою новизною, мають теоретичне та практичне значення, ґрунтуються на комплексному аналізі національного законодавства, міжнародного досвіду, доктринальних джерел і практики їх застосування. Дисертантом досягнуто поставленої мети дослідження

та виконано визначені завдання, а сформульовані положення, висновки й пропозиції є належним чином аргументованими та достатньо повно відображені в опублікованих наукових працях.

За актуальністю теми, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, ступенем їх обґрунтованості, повнотою апробації та відповідністю вимогам академічної доброчесності дисертаційна робота Паньківського Володимира Миколайовича «Договір узурфрукта» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент

завідувач кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент НАПрН
України, доктор юридичних наук, професор



Віталій ЯРОЦЬКИЙ

Підпис професора Віталія Яроцького засвідчую
Вчений секретар

Людмила Лейба